

УДК: 930.85 (32):169"20"(075)

ІРИНА ЦЕБРІЙ

(Полтава)

ПРОБЛЕМА ЖИТТЯ І СМЕРТІ В МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ ПРАВИТЕЛІВ СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ

Проаналізовано проблему життя і смерті в моральному вихованні майбутніх правителів Стародавнього Єгипту на основі древньоєгипетської дидактичної літератури, «Текстів пірамід» і народних легенд. Розкрито ціннісно-моральні орієнтири єгипетського суспільства, місце в них закону та очікування наступного життя після смерті.

Ключові слова: моральне виконання, мораль, «Повчання», правитель, мудрець, закон, суд Озіріса.

Є вічні проблеми, які завжди хвилювали і будуть хвилювати людство. Кожен народ намагався проникнути за межі відомого, домислити про події в *Іншому Світі*. Стародавні єгиптяни були одним із перших народів, який намагався вирішити проблему життя та смерті та відповідно до неї виховувати власних дітей. Єгипетській цивілізації вдалося перемогти простір і час, вижити й відродитися, пройшовши через темні епохи варварства та безумства, дати відсіч своїм завойовникам саме тому, що вона зуміла виховати власних велетнів духу, розуму й серця. Незважаючи на всі удари долі, що звалилися на її історичну долю, мудрість Єгипту до цього часу продовжує жити й хвилювати наші серця, залишаючи в них глибокий слід. Немає сумніву, що найбільшою таємницею залишається виховання єгиптян.

Впливом уявлень про життя та смерть у Стародавньому Єгипті на виховання дітей займалися вітчизняні й зарубіжні вчені – Я. Ассман, Г. Белова, Е. Пікхлер [1; 3; 5]. Висвітленню цих проблем у давньоєгипетських творах дидактичного жанру присвячені роботи І. Кацнельсона, С. Москаті, Т. Шеркової [2; 6; 7]. Проте цілісної картини відтворення проблеми життя і смерті в моральному вихованні правителів Древнього Єгипту на сьогоднішній день немає. Автор статті ставить перед собою *мету* проаналізувати в представленій дидактичній літературі проблему життя та смерті у вихованні фараонів, розкрити виховні традиції на основі єгипетських легенд.

Ім'я «Єгипет» дали стародавні греки-елліни, що означає «загадка», «таємниця», й ця країна повною мірою виправдовує цю назву. А стародавні єгиптяни називали свою країну «Та-Кемет» – «Чорна, родюча земля» або «Та-Мері» – «Земля Кохана». Так називали її мудреці [1, с. 41].

Що відомо про єгипетських мудреців, які були наставниками правителів, авторами повчань? Те, що серед них були й фараони, як, наприклад, Аменемхет I, котрий написав духовний заповіт своєму спадкоємцю Сенусерту I, щоб передати йому свій досвід і дати пораду щодо правління країною. Найвідомішим жерцем-мислителем Єгипту був Птаххотеп, чие вчення дивом збереглося на одному-єдиному папірусі. Коли йому виповнилося 110 років – а такий вік традиційно приписують мудрецам Єгипту, – цей знаменитий візир VI династії

вирішив за потрібне залишити після себе письмове свідоцтво багатого життєвого досвіду й передати його прийдешнім поколінням.

Ці праці можна назвати першою дидактичною спадщиною людства. Вони дають чіткі відповіді на болючі тогочасні питання, головним із яких була проблема життя та смерті. Педагогіку Стародавнього Єгипту можна назвати народною, бо всі її досягнення були відомі кожному єгиптянинові – про Смерть і Вічність у ті часи знав кожен.

Для єгиптян життя і смерті в нашому розумінні не існувало. Ніхто й ніщо не вмирає. Все змінюється, все трансформується. Народження та смерть – два боки єдиного життя. Смерть – це не кінець, а лише новий початок. Це відродження, продовження існування Безсмертної Душі людини в світі іншому, її мандрівка через Вічність. Людина – частина Всесвіту, його дитя. Давньоєгипетські тексти представляють її єдністю двох протилежностей. Фізичне тіло – це «Хат», риба, що пливе в матеріальному просторі земного життя. Тілу протистоїть безсмертна душа «Ба» – птах. Людина народжується, мандрує в житті земному й умирає, щоб потім відродитися до нового життя. Людина – це риба і птиця, які об'єдналися для подорожі по нескінченних просторах Всесвіту.

Єгиптяни не боялися смерті. Для них це була «Щаслива мить» звільнення від земних страждань, повернення на «свою зірку», на свою «небесну батьківщину». Біль, який вони відчували, втрачаючи близьких, був подібний тому відчуттю, яке викликає у нас розлука з близькою людиною, котра збирається в далеку подорож. Єгиптяни не просто сподівалися на відродження померлого в іншому світі, не просто вірили в це. Відродження було для них безсумнівним фактом, таким, як земне існування людини. Як пройде подорож душі після смерті, залежало від того, що керувало людиною за життя: чи дотримувалася законів істини й справедливості.

Змістовні з цього приводу записи давньоєгипетських мислителів. Фараон Мерікара писав про Смерть: «Людина продовжує існувати за межами смерті, й безумець той, хто легковажно ставиться до цієї істини. Той, хто досягає життя в світі іншому чистим і звільненим від будь-якого зла, стане в ньому подібний до бога: він буде переміщуватися там так само вільно, як і всі Владики Вічності.

Знай, що судді верховного трибуналу в світі іншому не будуть поблажливі до тебе, коли проб'є день твій і година великого суду. Вони не забаряться вимовити справедливий вирок, бо вони судять і дають оцінку всього твого життя, наче воно тривало лише одну годину. Подбай, щоб пам'ять, яку ти залишиш по собі після смерті, була досконалою, а це можливо лише тоді, якщо за життя ти будеш служити істині та дотримуватися чесності й справедливості» [7, с. 141].

Подібні висловлювання є і в працях Петосіріса: «Якщо я досяг вічного міста, це тому, що на землі я робив добро, і також тому, що моє серце з готовністю ходило шляхом, указаним Богом. Ще з мого дитинства до сьогоднішньої миті щонаочі дух Бога прокидався в моїй душі, а з початку кожного ранку до кінця дня я робив те, що Богу подобалося» [67, с. 142].

У міфах про створення Світу йде мова про те, що Бог Творець (Ра, Атум, Амон) уклав закони світобудови за Маат – за Істиною, щоб заслужити після смерті життя у Вічності необхідне дотримання законів Маат. Закони Маат для єгиптян були сенсом існування, а їхнє застосування на практиці – святим

обов'язком. В їхній основі лежала відповідальність кожної людини – і царя, і простого смертного – за свої вчинки.

Багато висловів педагогів і філософів Стародавнього Єгипту ґрунтуються на законах Істини. Давньоєгипетська мудрість слідувала законам Маат (істині). Аменемопе писав: «Маат живе в серці людини й у житті, й після смерті. Маат – всюдисуща. Маат – їжа Богів, без якої вони не можуть жити. Та й люди також живуть завдяки їй. Без Маат вони втрачають сенс життя та Шлях, що веде до Безсмертя. Слідувати Законами Маат – це не просто зобов'язання, це сенс існування, потреба серця. Це обов'язок честі, це спосіб життя. Темрява губить людей, які зрадили Істину, закриваючи їм шлях у Вічність, уособлення Пітьми.

Якщо ти став великим, після того, як був маленьким, якщо ти став багатим, після того, як був бідним, якщо ти присутній на пишних міських урочистостях, зумій залишатися скромним і простим. Якщо ти досяг високої посади, то не допускай, щоб серце твоє зачерствіло через це підвищення, бо ти став лише розпорядником благ, що належать Богам. Згадай, що твій ближній – такий, яким був ти сам, тому стань для нього таким, яким був раніше. Не допускай, щоб у дрібні справи, що не мають значення, втручався мудрець, а то його великі й важливі справи постраждають» [4, с. 39].

Птаххотеп стверджував: «Не спілкуйся ні з людиною поганою, ні з людиною безчесною, і якщо побачиш, що вона вкрала шматочок хліба в простого, бідного робітника, перешкодь їй, не допускай, щоб таке повторювалося в майбутньому. І так діють люди в усіх ситуаціях і на всіх рівнях» [41, с. 15]. Анхшешонк наполягав: «Не дозволяй, щоб людина нешляхетна, зіпсована, несправедлива або бездарна віддавала накази іншим» [6, с. 49].

Мудреці Єгипту стояли біля витоків багатьох глибинних учень. Слово «Себайт» (sebayt) мовою єгиптян означало «вчення». Перемогти невігластво було одним з основних завдань, яке ставили перед собою давні єгиптяни. Ніхто не народжується мудрим. Кожна людина повинна довго й наполегливо працювати, щоб розвинути в собі певні якості, які дають їй право і можливість «говорити в ім'я Маат і діяти, здійснювати подвиги від її імені» [1, с. 141].

«Той, хто знає Істину, вищу реальність, всі міфи та обряди» – так називали єгиптяни свого мудреця, людину великого серця та проникливого розуму [1, с. 143]. Він завжди наготові, завжди здатний приймати правильні рішення, вимовляти справедливі слова і здійснювати справедливі вчинки, що приносять полегшення ближнім. Він близький до Бога й богів, бо впродовж усього життя ним керують Мудрість і Знання, а не просто вірування. Він любить тишу та спокій, його відштовхують нечесність і прояви ненависті, злість і низькі пристрасті. Здійснювати в житті все істинне й справедливе, скрізь і в усьому шукати таємний зміст, ніколи не намагатися уникнути відповідальності – це лише деякі з повсякденних обов'язків єгипетського мудреця. Богиня Маат буде супроводжувати фараона з перших днів його царювання до останнього етапу вже після смерті, коли його душа постане перед судом Озіріса. На цьому суді будуть зважені кожна його думка, кожне слово, кожна вчинена ним дія.

Помилкою було б вважати, що життя владики Єгипту було легким і проходило лише в неробстві й задоволеннях. Навпаки, кожен його крок мав відповідати суворим правилам і законам. Фараон відповідав за все, що відбувається в країні. Він не лише голова держави, він верховний жрець. Він натхненник будівництва храмів та Будинків Вічності. Він безпосередньо відповідає за пра-

восуддя, економіку й добробут країни. Фараон протегує архітекторам і лікарям, художникам й ученим. У текстах є згадка про понад 60 різних професій, покровителем яких був фараон. Фараон стоїть на чолі армії. На полюванні, в змаганнях, у мистецтві й знаннях – він має бути скрізь кращим. Він приклад у всьому. Якщо це було не так, його влада піддавалася сумніву, то тоді Єгипет переживав найважчі часи.

Розглянемо окремі бачення виховання правителя мудрецами. Аменемопе вважав: «Не використовуй для власного блага владу, яку подарував тобі Бог, немов ти забув, що є Доля й Вища Справедливість» [4, с. 40].

У «Тексті проголошення візира» вказувалося: «Уважно стеж за тим, щоб усе відбувалося по справедливості і щоб жодна людина не була обділена нею. Суддя повинен завжди відкрито показувати своє обличчя, щоб вітри й води були свідками його дій, які всі люди повинні бачити як на долоні». «Притча людини з оазису» закликала: «Гармонійне щастя й благополуччя будь-якої країни – лише наслідок того, як вона виконує закони справедливості». Мерікара був упевненим: «Великий той владика, чиє оточення складають розумні люди. Сильний той фараон, у якого службовці досвідчені в своїх справах. Гідний поваги і шанування той владика, чиє багатство полягає в благородних людях. Завдяки любові, яку люди відчують до тебе, твоя справа може продовжуватися вічно. Хвалити будуть тебе за твою доброту. Люби й поважай свій народ, роби все, щоб він жив у добробуті, бо діяти в ім'я майбутнього, роблячи добро людям, – це справа воістину благородна. Не роби відмінності між багатими та бідними, а оцінюй людину за її справами» [1, с. 143].

Анхшешонк у «Текстах пірамід» переконував: «Бог покидає місто, в якому поганий правитель. Якщо фараон любить, він створює. Якщо фараон ненавидить, він не може нічого створювати» [3, с. 63]. Бакен-Хонсу свого часу писав: «Будь батьком для своїх підданих, наставляй молодь, подай руку допомоги нещасним, забезпечивши хороше життя нужденним, захищай сироту та вдову, почув тих, хто говорить правду, прибирай людей, які чинять беззаконня» [7, с. 38].

Єгиптяни уявляли Смерть у вигляді прекрасної Маат, яка приймає людей на свої ласкаві крила, таким чином позбавляючи від земних страждань. Цей образ далекий від середньовічного мракобісся, коли її стали зображати у вигляді скелета з косою. Стародавні єгиптяни ставилися до Смерті-Маат з повагою і благоговінням. У релігійних текстах про Неї говорилося:

Сьогодні Смерть стоїть переді мною	Як запах квітки лотоса,
Як зцілення після хвороби,	Немов знаходишся на межі сп'яніння.
після ув'язнення.	Сьогодні смерть стоїть переді мною
Сьогодні Смерть стоїть переді мною	Як блискавка на небі вкрай дощу,
Як дивний запах ладану, коли	Повернення додому після бою.
Сидиш ти під вітрилами човна	Сьогодні смерть стоїть переді мною
У свіжий і прекрасний день.	Подібно сильному бажанню
	бути вдома
Сьогодні смерть стоїть переді мною	Опісля довгих років тяжких
	мандр [3, с. 63].

Єгиптяни вірили, що Там на них чекає Вічність. А що означають кілька десятків земних років у порівнянні з Вічністю – ніщо. Стародавні єгиптяни жили задля Вічності. Обов'язком кожного чесного єгиптянина було слідувати зако-

нам Маат – бути вірним Істині, щоб заслужити цю Вічність. Це простежується в перших філософських дослідях єгипетського народу.

Деякі історики помилково вважають, що в Стародавньому Єгипті лише знатна й багата людина могла отримати Вічне Життя, що завдяки повальному оздобленню і багатим дарам було йому гарантовано. Це твердження спростовує легенда про Са-Осіро, переказана англійським єгиптологом Ф. Гріффісом, що входить до збірки легенд «Казки про верховних жерців Мемфіса». У «Казках» є два оповідання: в першому розповідається про старшого сина Рамсеса II Сатні-Хемуасе, верховного жерця бога Пта, його незвичайні пригоди, у другому про сина Сатні-Хемуаса, Са-Осіро (в перекладі це ім'я означає «син Озіріса»).

Наведемо частину тексту казки в українському перекладі: «І от почув Сатні-Хемуас сумні крики й голосіння. Він подивився вниз із тераси свого будинку і побачив, що ховають багатія. Його везли в бік пустелі зі всілякими почеснями, під гучне голосіння. Потім він другий раз глянув вниз із тераси свого будинку і побачив похорони бідняка. Його несли з Мемфіса в місто мертвих, загорнувши в просту рогожу, і ніхто його не проводжав.

Сказав тоді Сатні-Хемуас: «Так зробить Озіріс, владика Аменті, так, щоб мені віддали почесні в Аменті, як віддають тому багатієві, якого хоронять з гучними голосінням, і не поховують, як того бідняка, якого несуть у місто мертвих без усіляких почесей і церемоній!» Але маленький син його Са-Осіро відповів йому: «Ти отримаєш в Аменті те, що отримав в Аменті бідняк, і мене тебе в Аменті та доля, яка уготована тому багатієві». Коли почув Сатні-Хемуас ці слова свого сина Са-Осіро, засмутилося серце його й він сказав: «Що я чую? Невже то слова сина, який любить батька свого?» [3, с. 64].

Але відповів йому його маленький син Са-Осіро: «Якщо ти побажаєш, я покажу тобі, що уготовано в царстві мертвих тому біднякові, за яким ніхто не сумує, і тому багатієві, якого всі оплакують». Тоді запитав його Сатні-Хемуас: «Як же ти зробиш це, сину мій Са-Осіро?» І відповів йому Са-Осіро: «Йди за мною, і я покажу тобі долю кожного в царстві мертвих» [3, с. 65]. І ось він взяв батька свого Сатні-Хемуаса за руку і привів його в місто мертвих за Мемфісом. Він привів його в незнайоме місце, зупинився і вимовив заклинання. Земля розступилася в них під ногами, і вони увійшли в гробницю, висічену в скелі.

Тут було сім великих зал, наповнювали їх різні люди всіх станів і звань. Са-Осіро провів батька свого Сатні-Хемуаса через три перші зали, і ніхто їх не зупинив. Коли вони досягли четвертої зали, побачив у ньому Сатні-Хемуас безліч людей, які в'язали мотузки, а віслюки позаду них з'їдали ці мотузки. Ще були там люди, які тягнулися вгору й намагалися дістати воду та хліб, підвішені в них над головами. Але інші люди в той же час рили у них під ногами ями, щоб вони не могли дотягнутися до їжі. Слідом за сином своїм Са-Осіро Сатні-Хемуас пройшов у п'яту залу й побачив там чисті душі на своїх почесних місцях. Ті ж, хто скоїв злодіяння, юрмилися біля дверей п'ятої зали й молили про прощення.

Потім проникли вони до шостої зали, і тут Сатні-Хемуас побачив судилище богів у царстві мертвих. Кожен бог сидів на своєму місці, а воротарі царства мертвих оголошували вироки. Слідом за сином своїм Са-Осіро Сатні Хемуас пройшов далі, до сьомої зали, і побачив там великого бога Озіріса. Він сидів на троні з чистого золота, увінчаний короною. По ліву руку від нього стояв Анубіс, великий бог, а по праву руку від нього стояв Тот, великий бог, і всі боги

судилища царства мертвих тіснилися праворуч і ліворуч від них. Перед ними стояли терези, на яких боги судилища мертвих зважували скоєне людьми добро та зло. Великий бог Тот записував те, що показували терези, а Анубіс оголошував вироків богів.

І ще Сатні помітив людину благородного вигляду, одягнену в шати з найтоншого полотна. Він стояв поблизу Озіріса на одному з найпочесніших місць. Так дивився Сатні-Хемуас і дивувався всьому, що бачив у царстві мертвих. Але ось встав перед ним син його» [3, с. 65].

Са-Осіро сказав йому: «Батько мій Сатні! Чи бачиш ти шляхетну людину, одягнену в шати з найтоншого полотна, яка стоїть поблизу Озіріса? Це той бідняк, якого ти помітив, коли його виносили з Мемфіса, загорнувши в просту рогожу і якого не проводжав ніхто. Це він! Його привели на суд царства мертвих, зважили добрі і злі справи, вчинені ним на землі та вирішили, що скоєне їм добро переважає скоєне ним зло. Проте на долю його життя земного, про яке прочитав у своїх записах бог Тот, дісталось йому дуже мало щасливих днів. І ось наказали боги перед ликом Озіріса віддати біднякові похоронне оздоблення того багача, якого ти помітив, коли його виносили з Мемфіса з великими почестями. І помістили бідняка серед чистих душ, поблизу трону великого бога Озіріса.

І того багача, якого ти помітив, теж привели на суд царства мертвих. Зважили боги добрі й злі справи, вчинені ним на землі, й вирішили, що зло, ним скоєне, переважає скоєне добро. І тоді наказали боги покарати його в царстві мертвих. Ти бачив його!.. Шип двері стирчить у його правому оці ... Дивись, батько мій Сатні! Їхні душі приходять на суд царства мертвих, і, якщо вони творили добро на землі, тут віддають їм добром, але якщо вони творили зло, тут віддають їм злом. Так ведеться споконвіку і не зміниться ніколи» [3, с. 66].

Це винятково цікаве й повчальне писання повністю розкриває нам єгипетську ідею про загробний суд. Ми бачимо повну перемогу моральних принципів, перенесення справедливості із земного життя на потойбічний світ. Необхідно підкреслити, що це результат природного розвитку саме єгипетських уявлень та ідей, викладених у 125-му розділі «Книги мертвих», яка виникла п'ятнадцятьма століттями раніше, ніж Терези, Озіріс, Анубіс, Тот і т. п. Вплив християнської ідеології на ці уявлення неможливий: єгипетські витоки їх сягають глибокої давнини, коли був написаний цей демотичний папірус (46-47 рр. н.е.).

Таким чином, стародавні єгиптяни мислили загробне життя, як про те, що чекає людину в Іншому Світі. Вони вірили в потойбічну відплату за гріхи й торжество праведників. Та саме життя після смерті хвилювало їх не менше, вони вірили у вічне блаженство, та, розмірковуючи, припускали, що їм доведеться знову вести бій з Апопом, проте вже в лавах війська Ра. Вони вірили, що Бог може знову послати Великих мудреців на землю, щоб допомогти живим. Єгиптяни були переконаними, що правитель не має права на помилки, тому поряд із ними весь час знаходяться найвеличніші мудреці.

Ця проблема не вичерпується існуючими на сьогоднішній день працями. Один із пріоритетних її напрямів – вивчення навчання й виховання в стародавньому Єгипті на основі найновіших відкриттів єгиптології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ассман Я. Египет: теология и благочестие ранней цивилизации : монография / Я. Ассман. – М. : Мысль, 2009. – 370 с.
2. Кацнельсон И.С. История Древнего Египта : монография / И.С. Кацнельсон. – СПб. : Знак, 2012. – 450 с.
3. Легенда о Рамсесе Древнем и о Са. Тексты пирамид // Возвращение в Египет 2: новое прочтение древних текстов : сборник документов. / ред. Г.А. Белова. – М. : Наука, 2012. – С. 63-67.
4. Поучение Аменемопе. // Цивилизации Древнего Востока / Сабатино Москати. – Санкт-Петербург: ДОМИНО, 2010. – С. 39-40.
5. Пикхлер Э. Поучение Ахтоя III своему сыну Мерикара. Коммертари и умовыводы / Эдгар Пикхлер. – М. : Наука, 2011. – С. 18-20.
6. Поучение Птаххотепа // Цивилизации Древнего Востока / Сабатино Москати. – Санкт-Петербург: ДОМИНО, 2010. – С. 14-17.
7. Шеркова Т.А. Развитие государственности в Древнем Египте : монография / Т. А. Шеркова. – М. : «Зерцало», 2003. – 450 с.

ИРИНА ЦЕБРИЙ

ПРОБЛЕМА ЖИЗНИ И СМЕРТИ В НРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ БУДУЩИХ ПРАВИТЕЛЕЙ ДРЕВНЕГО ЕГИПТА

Проанализирована проблема жизни и смерти в нравственном воспитании будущих правителей Древнего Египта на основе древнеегипетской дидактической литературы, «Текстов пирамид» и народных легенд. Раскрыты ценностно-нравственные ориентиры египетского общества, место в них закона и ожидания последующей жизни после смерти.

Ключевые слова: моральное воспитание, мораль, «Поучение», правитель, мудрец, закон, суд Осириса.

IRYNA TSEBRIY

THE PROBLEM OF LIFE AND DEATH IN THE MORAL EDUCATION OF FUTURE RULERS OF ANCIENT EGYPT

The problem of life and death in the moral education of future rulers of ancient Egypt from ancient didactic literature, "Pyramid Texts" and folk legends. According to educational positions, which were mentors foster pharaohs, we learn about the values and moral guidance of Egyptian society, place them in the law and waiting for the next life after death.

There is ever a problem that has always troubled and will excite mankind. Every nation tried to penetrate beyond the known, to invent the events in a different world. The ancient Egyptians were one of the first peoples who tried to solve the problem of life and death and bring it under their own children. Egyptian civilization was able to conquer space and time, survive and revive after going through the dark age of barbarism and madness, to resist their conquerors, precisely because it was able to raise its own giants of spirit, mind and heart. Despite all the blows of fate that struck its historical destiny, the wisdom of Egypt to this day continues to live and excite our hearts, leaving them score. There is no doubt that she is the greatest mystery education Egyptians.

It was a mistake to assume that life ruler of Egypt was easy and only took place in idleness and pleasure. On the contrary, his every move was based on strict rules and laws. Pharaoh was responsible for everything that happens in the country. He is not only head of state, he high priest. He mastermind building temples and houses of Eternity. He is directly responsible for justice, the economy and welfare of the country. Pharaoh protects architects and doctors, artists and scientists. The texts there is mention of more than 60 different professions, the patron of which was Pharaoh. Pharaoh stands at the head of the army. Hunting in competitions, art and knowledge - it is better to be everywhere. He is an example to all. If this were not so, his authority questioned, then Egypt experienced hard times.

We see the complete victory of moral principles, the transfer of equity of earthly life on another world. It must be emphasized that it is the result of natural Egyptian concepts and

ideas contained in the 125th chapter "Book of the Dead," which appeared fifteen centuries earlier: weight, Osiris, Anubis, Thoth, and so on. N. The influence of the Christian ideology on these impossible idea: Egyptian origins date back to ancient times of when it was written in demotic papyri (46-47 years. BC).

Thus, the ancient Egyptians thought the afterlife as that person is waiting in the Other World. They believed in the supernatural retribution for sin and the triumph of the righteous. But it is life after death bothered them at least, they believed in eternal bliss, and, thinking assumed that they would have to fight with Apop, but in the ranks of the army Ra. They believed that God could send back the great sage on the ground to help the living. The Egyptians were convinced that the governor has no right to make mistakes, so along with them all the time are the greatest sages.

This problem is not confined to existing works today. One of its priority areas - the study of learning and education in ancient Egypt based on the latest discoveries of Egyptology.

Keywords: «Manual», the governor, sage, law, morality, judgment of Osiris.

Одержано 2.03.2015, рекомендовано до друку 16.03.2015.